

12 oktober 2023

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Voorstel aanpassing onderwijsstelsel

Namen, begrippen en leerlijnen

1 Inleiding

In dit document doen we een voorstel om het Nederlandse onderwijsstelsel een soort make-over te geven als het gaat om de namen voor de formele sectoren die in de afgelopen decennia een plek hebben gekregen in het stelsel. De reden hiervoor is dat de overheid op zoek is naar benamingen die ter vervanging kunnen dienen van de huidige namen aangezien deze teveel leunen op begrippen zoals 'hoger en lager opgeleid', 'middelbaar en hoger geschoold', en 'algemeen en voorbereidend onderwijs'. Tevens wordt een term voorgesteld die kan worden gebruikt om als het ware de 'gelijkwaardigheid' te benadrukken van de sectoren waarbinnen studenten (van alle leeftijden) worden opgeleid voor een plek op de arbeidsmarkt.

Voor 'nieuwe' namen van de onderwijssectoren heeft het CBS gekeken naar mogelijkheden. Maar daarbij loopt men als snel tegen de kaders van de huidige indelingen op, met onder andere het gebruik van niveaus, nationaal en internationaal. Voor die term met betrekking tot het mbo, hbo en wo hanteert de overheid nu 'de waaier', snel overgenomen door veel betrokkenen, hoewel het toch nog steeds niet mogelijk is om daarmee de dynamiek die onder het geheel ligt te symboliseren.

Daarom dus hier ons voorstel, met inbegrip van die term voor de bundeling van mbo, hbo en wo. We hopen dat het een welkome bijdrage is aan de discussies, voor de nieuwe regering en voor de Onderwijsraad die zich ook hierover mag gaan buigen in 2024.

2 Opzet voorstel

Het voorstel is gebaseerd op hetgeen in eerdere nieuwsbrieven uitgebreid is beschreven, met de onderbouwing van de namen die we in gedachten hebben. Daarom beperken we ons hier tot de hoofdzaken, om snel duidelijk te kunnen maken wat de bedoeling is, met korte toelichtingen. Deze concrete zaken worden in de tekst gemeld, in de kaders.

3 Spectrum i.p.v. Waaier

Het gebruik van een begrip als 'waaier' is op zichzelf een prima actie geweest, om de zaak op te schudden. Maar bij goed nadenken wat voor beeld dit kan oproepen kan niet anders dan de conclusie worden getrokken dat het wel de sectoren mbo, hbo en wo aan elkaar koppelt, maar dat de ordening gewoon in stand blijft.

We willen voorstellen een andere 'beeldende' term te gaan gebruiken. Daarbij kan worden gekeken naar het hebben van drie belangrijke componenten van de onderliggende kwalificaties:

- praktische zaken
- theoretische benaderingen
- onderzoeks-vaardigheden.

Uiteraard moeten ze altijd in een bepaalde context worden gezien, met daarbij het bezien welke mix het beste kan worden gehanteerd om de samenhang te bewaken.

Omdat met deze componenten, met ook weer bepaalde onderverdelingen, 'diverse kleuren kunnen worden gegeven' aan een kwalificatie, stellen we voor om te spreken van een '**Spectrum**'.

4 Namen voor de beroeps-, arbeidsmarkt- en onderzoekgerichte opleidingen

De meest rigoureuze aanpak voor hetgeen rond alle discussies speelt, is het aanpassen van de namen voor de drie sectoren mbo, hbo en wo - en het vmbo kan dan meteen worden meegenomen. Niet dat daarmee van alles verandert qua status of positionering, maar het kan bijdragen aan het veel meer accepteren van de inbedding van die sectoren in ons onderwijsstelsel.

In ons voorstel zullen we geen 'hoger' in de namen voor de twee afzonderlijke sectoren zelf gaan gebruiken. Maar internationaal moeten we evenwel het gebruik van het begrip 'Higher Education' blijven respecteren. Dat betekent ook dat die internationale benamingen worden gebruikt als 'vertalingen' van onze Nederlandse namen.

MBO

Het voorstel is als nieuwe naam te gebruiken: **Specialistisch Beroepsgericht Onderwijs (SBO)**. Daarmee wordt aangesloten bij de internationale naam: Vocational Education and Training (VET). De 'training' is daarbij 'vertaald' naar het zich richten op beroepen waarbij de afgestudeerden zich als een specialist in het vakgebied mogen affichereren.

HBO

Het voorstel is om te gaan gebruiken: **Beroepsonderwijs en Praktijkgericht Onderzoek (BPO)**. In de internationale setting is het Professional Higher Education (PHE). Dat is overigens al een 'aangepaste' vertaling van Hoger Beroepsonderwijs. Daarnaast is er binnen de internationale afspraken van het Bologna proces sprake van 'onderwijs' en 'onderzoek'.

WO

Hiervoor is het voorstel: **Academisch Onderwijs en Onderzoek (AOO)**. Internationaal heeft men het over: Academic Higher Education. Dat sluit aan bij het huidige 'wetenschappelijk onderwijs' en die internationale afspraken over 'onderwijs' en 'onderzoek'.

VMBO (VBO + MAVO)

Voor het huidige 'vmbo' kan worden gebruikt: **Algemeen Beroepsgericht Onderwijs (ABO)**. Binnen het vmbo zijn allerlei routes te vinden, met daaronder een theoretische leerroute – als het 'mavo'. Daarom het gebruik van het begrip 'algemeen' – naast het huidige 'havo'. Het doet geen recht aan de zelfstandigheid van het huidige vmbo om het alleen maar te zien als een voorbereiding op het mbo. Men kan ermee ook naar de tweede fase van het havo, vooral vanuit het mavo (desnoods als 'kopstudie' bij mavo-scholen).

Daarnaast zijn de volgende afspraken te maken:

- Voor de niveaus 5 en hoger spreken we van 'tertiair onderwijs';
- Voor de niveaus 2, 3 en 4 (inclusief het vmbo) hebben we het over 'secundair onderwijs';
- Het gaat bij de niveaus om de formele koppeling aan het NLQF van de kwalificaties.

5 Havo en vwo: samen 'algemeen vormend onderwijs' als binair geheel

Het hbo en wo vormen een binair geheel binnen het Nederlandse tertiaire onderwijs, samen te zien als 'hoger onderwijs', een begrip dat internationaal wordt gebruikt.

In lijn daarmee is het voorstel het havo en vwo te zien als een binair geheel binnen het secundair onderwijs, ook onder één noemer te scharen, als **Algemeen Vormend Onderwijs (AVO)**.

Het is daarmee helder dat de AVO-leerlijnen in samenhang moeten worden bekeken, net als dit voor het hbo en wo gebeurt.

We hebben daarmee twee binaire systemen: 'Algemeen Vormend Onderwijs' en 'Hoger Onderwijs', op elkaar gestapeld.

6 Nieuwe namen voor 'havo' en 'vwo'

Het is vervolgens noodzakelijk om meer neutrale namen te gaan hanteren voor de vijfjarige resp. zesjarige leerlijn binnen het AVO. Het beste is om simpele formele namen te hebben, met de mogelijkheid om bestaande specifieke vormen daaronder een plek te geven, dus ook Technasium en Economisch Lyceum, om een paar opties te noemen.

Binnen de wet kan een regeling worden opgesteld om die namen in ons eigen land te mogen hanteren, met bepaalde criteria.

Daarom stellen we heel simpel de volgende twee leerlijnen voor de huidige havo resp. vwo:

- **AVO5**
- **AVO6**

Het zijn als zodanig formele benamingen voor de twee leerlijnen. Daarbinnen zijn er ‘profielen’ en opties om specifieke namen te gebruiken op basis van het karakter van de invulling van de leerlijn.

7 Overzicht

Hoger Onderwijs (binnen ‘tertiair onderwijs’)		
BPO Beroepsonderwijs en Praktijkgericht Onderzoek		AOO Academisch Onderwijs en Onderzoek
SBO Specialistisch Beroepsgericht Onderwijs	Algemeen Vormend Onderwijs	
ABO Algemeen Beroepsgericht Onderwijs	AVO5 Algemeen Vormend Onderwijs – 5 jaren	AVO6 Algemeen Vormend Onderwijs – 6 jaren

8 Paar aanvullende zaken

In aanvulling hierop gaan we in op een paar zaken die in samenhang met dit overzicht kunnen worden gezien.

8.1 Vavo

Er is ook nog het ‘vavo’, de afkorting van ‘voortgezet algemeen volwassenonderwijs’. Dat is een apart soort onderwijs, al is het maar omdat er per vak voor een examencertificaat kan worden geleerd. Bovendien mogen onder bepaalde voorwaarden ook jongeren van 16 en 17 jaar meedoen, bijvoorbeeld als ze zijn vastgelopen op hun eigen havo- of vwo-school.

Het vavo is er nu voor zowel vmbo-tl (‘mavo’), havo als vwo. Het is eigenlijk een mix van drie soorten onderwijs, met als onze nieuwe namen: ABO, AVO5 en AVO6. Daarom willen ons er niet aan wagen om hierbij een gemengde naam te componeren. Bovendien past ‘voortgezet’ alleen bij het huidige havo en is ook niet helder waarvan het een voortzetting is binnen ons stelsel.

Ons voorstel is om het simpel te houden. Dat zou kunnen door gewoon het ‘voortgezet’ weg te laten, en te spreken over: **‘Algemeen Vormend Onderwijs voor Volwassenen (AVOV)’**.

8.2 Praktijkonderwijs

Tevens is er het ‘praktijkonderwijs’, vallend onder het voortgezet onderwijs. We hebben deze schoolsoort niet apart genoemd.

Het voorstel is om het ‘praktijkonderwijs’ mee te nemen als aparte sub-leerlijn binnen het ABO, dus het huidige vmbo.

Op dit moment valt het vmbo, mede vanwege de mavo als de theoretische leerweg, onder het voortgezet onderwijs. In de nieuwe situatie betekent het dat er aparte regelingen kunnen zijn voor de doorstroom naar AVO5 en – zoals nu al het geval is – naar het SBO. Uiteraard kunnen ABO, praktijkonderwijs, AVO5 en AVO6 onder dezelfde wet blijven vallen, zeker op de middellange termijn.

8.3 Aparte type instellingen binnen het AVO

De overheid kan blijven toestaan om binnen het AVO verschillende type instellingen toe te staan en dit type op het diploma te vermelden. Voor het huidige havo, dus AVO5, speelt dat eigenlijk niet in de formele zin.

Voor het vwo, dus AVO6, kan er wel een onderscheid blijven worden gemaakt:

- Gymnasium = instelling voor gymnasium onderwijs
- Atheneum = andere vormen van onderwijs.

9 Indeling in leerjaren bij AVO

De beide leerlijnen AVO5 en AVO6 zijn onder te verdelen in leerjaren.

Ons voorstel is om daarvoor een 'code' te hanteren in samenhang met de nieuwe namen, zoals:
3-AVO5 = derde leerjaar van de vijfjarige leerlijn
6-AVO6 = zesde leerjaar van de zesjarige leerlijn.

Tevens zijn er scholen die gemeenschappelijke eerste jaren hebben. Bij de voormalige leerjaren havo/vwo zou dan kunnen worden gewerkt met de volgende codes, op basis van het binaire geheel voor havo en vwo:

1-AVO = eerste gemeenschappelijke leerjaar

2-AVO = tweede gemeenschappelijke leerjaar.

Dan is er bijvoorbeeld ook nog het eerste leerjaar dat breed is ingevuld met het huidige vmbo, havo en vwo, zijnde een combinatie van ABO (nieuw voor vmbo) en AVO (nieuw voor havo en vwo):

1-ABVO.

10 Inrichten met noemen van leerlijnen

Een van de opties om te streven naar een zichtbare gelijkwaardigheid van de leerlijnen binnen het stelsel die leiden tot een getuigschrift in het 'hoger onderwijs', is om in de communicatie naar leerlingen, ouders, werkgevers, begeleiders en alle andere doelgroepen bij alle sectoren aan te geven wat de mogelijkheden voor voortzetting binnen het stelsel zijn. Vaak wordt nu gesteld dat het gaat om stapelaars, maar dat is een verkeerd beeld. Elke stap binnen het stelsel kan leiden tot het zetten van een volgende stap, om vervolgens op een hoger niveau van ons NLQF (Nederlandse kwalificatieraamwerk) terecht te komen.

Als dat niveau leidend is voor de status van een diploma of getuigschrift, is het dus niet meer een kwestie van stapelen maar van het doorlopen van een leerlijn. Dat kan ook met 'horizontale' overgangen (eigenlijk 'schuin oversteken') om een volgend traject te gaan volgen. Het hoeft niet altijd de kortste route te zijn, ook al omdat in andere leerwegen opties bestaan om steeds andere keuzes te maken, passend bij de motivatie en de persoonlijke omstandigheden.

Het Nederlandse stelsel moet dus samen met die nieuwe namen kunnen worden beschreven met alle doorstroommogelijkheden. Dat gebeurt wel in allerlei schema's maar het zal nog sterker benadrukt moeten worden in de wet, de regelingen en aanvullende beschrijvingen van de bijpassende kader. Zo is te laten zien dat er geen echte 'doodlopende leerwegen' zijn.

Met de benadering in dit voorstel kunnen we vervolgens meerdere extra leerwegen worden geschapen. In de annex wordt een aantal voorbeelden van dit soort leerwegen gegeven, om de verdere discussies te voeden.

Annex

Er wordt een aantal leerwegen beschreven die kunnen worden geschapen in ons stelsel, door gebruik te maken van de benadering die wordt gekozen voor het positioneren van het huidige havo en vwo binnen het 'algemeen voortgezet onderwijs' als een binair stelsel.

Van AVO5 naar AVO6 (dus in de huidige situatie: 'havo naar vwo') en naar het hbo en wo

Omdat er met het voorstel een wat andere 'insteek' wordt gehanteerd met betrekking tot de voorbereiding op de doorstroom naar het hoger onderwijs¹, kunnen in de slipstream ervan aanvullende mogelijkheden worden geschapen.

Een paar voorbeelden van wat er nu wordt aangeboden binnen de wet:

- Havisten kunnen de propedeuse van een hbo-bacheloropleiding afronden en vervolgens starten met een wo-bacheloropleiding, samen met degenen die het vwo-diploma hebben behaald;
- Degenen die het havo-diploma hebben verworven, mogen instromen in vwo-5, om na twee jaren aan een wo-opleiding te kunnen beginnen;
- Het vwo-diploma geeft bij hogescholen die dit mogelijk hebben gemaakt (dit is niet verplicht en het is geen recht voor de betrokkene) de optie om een hbo-bacheloropleiding in drie jaren te doorlopen.

Het kan ook anders, mede door te zoeken naar routes binnen het AVO zelf en dan ook in voorkomende geval doorlopen naar het hoger onderwijs. We geven hiervoor een aantal scenario's, met een korte toelichting. Uitgangspunt is wel dat beide leerlijnen op zichzelf een duidelijke en eigen waarde hebben. Het doen van examens op twee verschillende niveaus is daarbij niet in beeld.

- Van 5-AVO5 naar 5-AVO6 - regulier

Na AVO5 kan iemand doorstromen naar AVO6, normaal gesproken naar klas 5-AVO6, op basis van het doen van een gelijk profiel, met daarnaast het gaan volgen van een extra vak. Dat vraagt twee jaren extra, met het verkrijgen van dezelfde rechten als elke vwo'er (binnen de geldende kaders uiteraard).

- Van 5-AVO5 naar 6-AVO6 - versneld

Er zijn scholen die binnen de eigen instelling iemand zodanig kunnen helpen bijv. met een extra vak op AVO5, dat de doorstroom naar AVO6.6 geen probleem hoeft op te leveren bij het doen van het examen.

- Van 5-AVO5 naar 6-AVO6 - versmald

Dit is een route die nu nog niet formeel bestaat, maar wel in het verleden door ons al een keer onder de loep is genomen. Het is een alternatief voor het traject 'havo → propedeuse hbo-bachelor → propedeuse wo-bachelor'.

De route is bedoeld voor degenen die gemotiveerd zijn en ook aantoonbaar mogelijkheden hebben om na 5-AVO5 aan een specifiek 'tussenjaar' te kunnen beginnen voor daarvoor in aanmerking komende wo-bacheloropleidingen. Die wo-opleidingen kunnen toelatingseisen formuleren op basis van hetgeen ook voor de reguliere vwo'er van belang is. Dat betekent het doen van specifieke (kern)vakken op vwo-niveau, aangevuld met het moeten voldoen aan eisen die gekoppeld zijn aan 'wo-voorbereidende projecten'. Je kunt daarbij denken aan een zeer uitgebreide studiekeuzecheck, verspreid over het gehele jaar met inzet van activiteiten waarbij de leerlingen zich als a.s. studenten richten op het gaan van een wo-bacheloropleiding. Er is een vergelijking te maken met bijvoorbeeld de VS en het UK waarbij de selectie op basis van kernvakken is gebaseerd, met een duidelijk bewijs van meer dan normale geschiktheid (zoals met assessments kan worden gemeten).

Hiermee is de route voor de betrokken leerling even lang als via de hbo-propedeuse. Mocht hij of zij er niet in slagen om te worden toegelaten tot de wo-bachelor, staat de deur naar het hbo gewoon wagenwijd open.

- Van 6-AVO6 naar het hbo - versneld

Dit is dus een bestaande optie voor het gaan volgen van een hbo-bacheloropleiding, niet in vier maar drie jaren.

¹ Uiteraard blijft de optie open om vanuit het 'avo' over te stappen naar het mbo, dus het 'specialistisch beroepsgericht onderwijs'. Die route kan ook verder worden verkend, als het stelsel wordt 'hernoemd'.

- ***Van 6-AVO6 zonder diploma toch naar het hbo - met brugperiode***

Het is een situatie die al jaren geleden aan de orde is gesteld, het toelaten van vwo'ers die niet zijn geslaagd maar op basis van het weglaten van een examenvak wel zouden kunnen gezien als geschikt zijnde voor het doen van een hbo-opleiding. Dat blijkt in de praktijk moeilijk vast te leggen vanwege de verschillende vakinhouden en het kunnen vaststellen of dan op de juiste wijze is voldaan aan de hbo-toelatingseisen.

Het alternatief is opnieuw het laatste jaar over te doen, naar het volwassenenonderwijs te gaan of het laatste havo-jaar (dus 5-AVO5) te gaan doen – als dit op basis van de behaalde resultaten mogelijk is en mede kijkend naar de schoolexamens die mogelijk al in het voorlaatste jaar zijn gestart.

In het geval de betrokken leerling opteert voor de weg naar het hbo zouden hogescholen die een tussentijds instroommoment kennen net als bij de versnelde hbo-bacheloropleiding op vrijwillige basis een brugperiode kunnen opzetten. Dat geldt dus voor kansrijke 'gezakten', mede naar het oordeel van een examencommissie, voor de opleiding die in aanmerking komt. Het kan worden gezien als een vorm van het wegwerken van 'deficiënties', zoals dit ook kan bij de doorstroom van de hbo-bachelor naar een wo-master.

Zo alles bij elkaar betekent het gebruik van het dubbele binaire systeem het scheppen van meer mogelijkheden om de leerwegen naar het hoger onderwijs langer 'open te houden' als het gaat om het maken van keuzes door de leerlingen. Het is niet meer nodig om altijd meteen na de basis-school het 'hoogste plafond' op te zoeken en te kiezen voor de meest theoretische route. Er zijn op een gegeven moment altijd wel 'doorsteekroutes' of 'aanvullende trajecten'.

Het biedt de leerlingen (en hun ouders) de kans om een onderbouwde keuze te maken uit hbo en wo, ook met een vwo-diploma. De route naar een masteropleiding blijft daarmee altijd mogelijk.